

ماجرای اولتیماتوم چهارم شوال سال ۱۳۳۴

۸ تیر ۱۴۰۲ ساعت ۱۳:۱۲

روز چهارم شوال سال ۱۳۳۴ یعنی ده ماه بعد از حمله سراسری به ایران، دولت‌های روس و انگلیس اولتیماتومی به دولت ایران تقدیم کردند و طبق آن خواستند امور نظامی و مالی ایران زیر نظر آنها اداره شود.

روسیه و انگلیس در زمان جنگ جهانی اول و اشغال کشور از هر بهانه‌ای برای افزایش دامنه نفوذ خود در ایران استفاده کردند. از جمله این بهانه‌ها می‌توان به اولتیماتوم دو کشور در روز چهارم شوال سال ۱۳۳۴ اشاره کرد که طی آن روسیه و انگلیس درصدد تسلط بر امور نظامی کشور برآمدند:

«وضعیت ایران در دوره زمامداری سپهسالار به تیرگی بیشتری گرایید. روز چهارم شوال سال ۱۳۳۴ یعنی ده ماه بعد از حمله سراسری به ایران، دولت‌های روس و انگلیس اولتیماتومی به دولت ایران تقدیم کردند و طبق آن خواستند امور نظامی و مالی ایران زیر نظر آنها اداره شود؛ این یادداشت تسلیم محمد ولی خان سپهسالار تنکابنی رئیس‌الوزرای ایران شد. طبق این یادداشت به دولت ایران تذکر داده شده بود قشونی در جنوب کشور به فرماندهی انگلیسی‌ها به تعداد یازده هزار تن تشکیل دهد، عده فوج ایرانی در شمال کشور هم باید به همان میزان می‌شد. هر دو دولت به ایران تکلیف کرده بودند عده کافی از صاحب منصبان جنگی و اطبای نظامی و غیرنظامی وارد کشور کند و تعلیم این دو نیروی نظامی هم با آنان باشد. از نظر مالی به هیئتی مختلط که از یازده رجب ۱۳۳۴ تا اندازه‌ای مشغول نظارت بر مالیه ایران بود، اختیارات کامل داده می‌شد و بر قدرت آن افزوده می‌گردید. در انتخاب این هیئت مختلط باید نظرات دو سفارت در نظر گرفته می‌شد، هیئت مختلط در تمام مالیه ایران چه از نظر عایدات و چه مصارف و چه تصویب آنها حاکم مطلق به شمار می‌رفت. هیئت مذکور متشکل از اعضای ایرانی، روسی، انگلیسی و بلژیکی بود که عملاً زمام امور مالیه را به دست گرفت. روز ۱۸ ربیع الثانی سال ۱۳۳۵ به سپهسالار اتمام حجت شد ظرف چهل و هشت ساعت مصوبه مذکور را به بوته اجرا گذارد. صدراعظم وقت بلافاصله بدون مشاوره با اعضای هیئت دولت و شاه، موافقت خود را با این فرمول اعلام داشت، این موضوع باعث ناراحتی و تکدر خاطر احمد شاه گردید.»

منبع: حسین آبادیان، ایران از سقوط مشروطه تا کودتای سوم اسفند، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۵، ص

